

Samtidshistorie og politik

AF

CARSTEN DUE-NIELSEN

Dansk sikkerhedspolitik efter 2. verdenskrig er et ikke særlig veludforsket område, men ved historikeres og politologers flid er efterhånden fremkommet så mange studier, at der er ved at være arbejde til historiograferne.¹ Poul Villaumes disputats og kritikken af den kan være anledning til nogle spredte overvejelser som oplæg til diskussion.²

Skal man diskutere sikkerhedspolitisk samtidshistorieskrivning, kan man hente inspiration i USA. Her har den meget omfattende udforskning af den kolde krigs historie forlængst resulteret i afledede studier i historieforskningens udvikling og årsager.³ I denne historiografiske forskning kan man finde mange af de velkendte mulige faktorer til forklaring af historikernes forskellige og skiftende resultater, fx. det til rådighed værende kildemateriale, forskerens grundholdning, analyseniveau, metode og problemstilling, dynamikken i den faglige debat, institutionelle forhold, generationernes skiften og påvirkning fra andre samfundsvidenskaber, samt endelig påvirkningen fra den med udforskningen samtidige politiske udvikling og debat.

¹ Den nyeste litteratur gennemgås grundigt af Thorsten Borring Olesen: Danmark og den kolde krig 1945-1969 – set gennem de seneste elleve års forskning. *Historie* 1995,2. En tidligere oversigt er Nikolaj Petersen: Den kolde krig og Danmark, i: *Den kolde krig og de nordiske lande*, red. af Erling Ladewig Petersen, Odense 1984. Begge oversigter lægger mest vægt på kildetilgængeligheden som forklaring på den – sparsomme – udforskning.

² Poul Villaume: *Allieret med forbehold. Danmark, NATO og den kolde krig. En studie i dansk sikkerhedspolitik 1949-1961*. Kbh. 1995.

³ Et nyere bidrag er Melvyn P. Leffler: *The Interpretative Wars over the Cold War 1945-1960*, i: G. Martel (ed.): *American Foreign Relations Reconsidered 1890-1993*, New York 1994. Se også Kay Lundgreen-Nielsens anmeldelse af Villaumes disputats i *Historie* 1995,2. Blandt talrige bidrag kan i øvrigt nævnes John Lewis Gaddis: *The Emerging Post-Revisionist Synthesis on the Origins of the Cold War*, *Diplomatic History*, 1983 og Rolf Tamnes: *Forskningen om den kalde krigen – status og fremtid*, *Norsk Historisk Tidsskrift* 1993.

I det følgende vil interessen fortrinsvis blive rettet mod den sidste faktor, men det er naturligvis risikabelt at sætte fokus på en enkelt årsag på et område, hvor et samspil af mange faktorer oftest vil være udslagsgivende. I det hele taget er det vist sikrest at indlede med nogle forbehold. I almindelighed er det ganske dristigt at udtale sig om årsagerne til, at andre forskere er nået frem til deres resultater, og i det foreliggende tilfælde vanskeliggøres sagen yderligere af det beskedne materiale med dets blanding af oversigter, enkeltundersøgelser og debatprægede indlæg. Da de fleste af de nævnte forskere lever i bedste velgående, er der en risiko for, at de ikke vil kunne genkende sig selv, og i øvrigt gerne vil have sig frabedt at blive sat i bås. Og givetvis har de blot søgt den historiske sandhed, måske uden at overveje en mulig sammenhæng med den samtidige politiske udvikling. Men opfatter man samtids-historikere som opmærksomme iagttagere og medleverer i deres samtid, ville det være overraskende, om ikke en vis inspiration kunne spores.

Efter et hastigt blik på den amerikanske historieskrivning om den kolde krig gives et kort rids af nogle tendenser i tolkningen af 1940ernes og 1950ernes danske sikkerhedspolitik, og dernæst spørges, om man kan bidrage til at forklare udviklingen i historieskrivningen med historiker-nes erfaringer med og holdninger til den med historieskrivningen samti-dige politiske udvikling og debat.

Uenigheden i 1950ernes og 1960ernes USA mellem de såkaldte *traditiona-liste* (eller »ortodokse«) og *revisionister* om årsagerne til den kolde krigs begyndelse og forløb bruges ofte som et skoleeksempel på sammenhæng mellem forskningens resultater og forskernes samtid. Traditionalisterne, der grundlæggende var enige i hovedlinierne i hele efterkrigstidens amerikanske politik, så den amerikanske tidlige koldkrigs politik som reaktiv, forsigtig og rationel, et nødvendigt og rimeligt afpasset – omend måske lidt sent – forsvar mod en klar sovjetisk trussel. Revisionisterne, der var i skarp opposition til den samtidige amerikanske udenrigspolitik, tolkede den derimod som aggressiv og dominerende, medens de samtidig mere eller mindre frikendte russerne, som de så som defensive eller samarbejdsvillige. Begge skoler kredsede om skyldspørgs-målet, et ansvar skulle gøres gældende for sammenbruddet i verdenskrigens store alliance og samtidens konfliktfyldte internationale system, så tolkningen af fortiden blev også et indlæg i en aktuel politisk debat, så meget mere som det internationale system og den amerikanske politik opfattedes som præget af kontinuitet frem gennem 1950erne og 1960erne.

I USA opløstes fronterne i nogen grad i 1970erne i den såkaldt

post-revisionistiske fase.⁴ Inddragelse af et fyldigere internt amerikansk kildemateriale, udvidelse af perspektivet til dels at tildele de vesteuropæiske lande en mere aktiv rolle i processen, dels at beskæftige sig mere dybtgående med den konkrete amerikanske politik på enkeltområder, ikke blot med den overordnede øst-vest-politik, og endelig at gå langt tættere ind i 1950ernes fortsatte koldkrigspolitik førte til større konkret viden og mere nuancerede opfattelser end de hidtidige noget polariserede. Men konklusionerne hos de førende post-revisionister lå dog traditionalisternes nærmest. Overlevende revisionister betegnede da også post-revisionisternes forskning ikke som en ny syntese ovenpå den skarpe strid, men som »traditionalisme plus kilder«.

Tolket historiografisk er post-revisionismen ikke blot bestemt af en ny forskergeneration, flere kilder og udvidede problemstillinger, fordi de gamle var udtømt, men også af 1970ernes storpolitiske detente og øgede vesteuropæiske vægt. Opblødningen i øst-vest-forholdet passede godt til en mere nuanceret opfattelse af den kolde krig, som mere blev historie end nutid, de fortsatte vesteuropæiske samlingsbestræbelser øgede interessen for Vesteuropas rolle, og oppositionelle amerikanere kastede sig nu – delvis marxistisk inspirerede – over økonomiske relationer og især nord-syd-forholdet set i imperialistisk lys som basis for en ny slagkraftig kritik af deres lands politik og position. Den sikkerhedspolitiske strid svækkedes, og med hensyn til den kolde krig nærmede man sig tilsyneladende en kedelig videnskabelig konsensus.

Med den såkaldt nye kolde krig, der indledtes i slutningen af 1970erne og fortsatte i hvert fald til midten af 1980erne, kunne man forvente en genoplussen af striden om tolkningen af den gamle kolde krig, men faktisk ser der ud til at være et vist efterslæb i historieskrivningen. Vist er der tendenser i den retning, men man skal nok frem til midten og slutningen af 1980erne, før en ny generation præsenterer et billede, man kan kalde en *ny-revisionistisk* tolkning, hvor skylden for den kolde krig igen søges placeret hos amerikanerne, i højere grad end post-revisionisterne var tilbøjelige til. Der er dog ingenlunde tale om en tilbagevenden til hverken klima eller debatgrundlag fra 1960erne – og efterhånden er der så meget litteratur på området, at man kan finde belæg for næsten enhver påstand om forskningens aktuelle tendenser. Efter Sovjetunionens sammenbrud og det deraf flydende nye russiske interne materiale er situationen ganske åben. Russiske kilder, der viser

⁴ Post-revisionisme er en betegnelse, som desværre kan forlede til at tro, at skolens forskere med folk som John Lewis Gaddis i spidsen lå tættere på revisionisterne end på traditionalisterne. Det viste sig hurtigt ikke at være tilfældet.

større eller mindre ekspansionstrang, undertrykkelse og aggressivitet skal nu konkurrere med tilbageslutninger fra et nyt aktuelt Ruslandsbillede præget af sammenbrud og militær ineffektivitet.

Med lidt god vilje kan man følge en udvikling i Danmark, som er parallel med den amerikanske. Men det første spørgsmål er naturligvis, hvordan man skal fordele rollerne. Drejer det sig ved ord som traditionalisme og revisionisme om at skelne mellem en tidlig og en efterfølgende skole, en skole der er loyal over for sit eget lands politik henholdsvis i opposition til denne, eller skal man bruge begrebet om skoler, der er enige med deres amerikanske modstykke i tolkningen og/eller vurderingen af det internationale system, dvs. USAs og USSRs politik? I det følgende er benyttet den sidste mulighed, men betegnelserne skal ikke tages alt for tungt.

I den tidligste fase er det nu ikke så svært. Traditionalismen i 1950erne og 1960erne skal så repræsenteres af folk som Erling Bjøl, Niels Jørgen Haagerup, Sven Henningsen, Per Hækkerup, Bjarne Nørretranders, Erik Reske-Nielsen og Erik Seidenfaden.⁵ I deres analyser og oversigter såvel som i deres mere holdningsprægede kommentarer var der næppe tvivl om, at deres syn på øst-vest-konflikten lå tæt på de amerikanske traditionalisters, og at de fandt, at der med Danmarks tilslutning til Atlantpagten var sket et afgørende og nødvendigt brud med den hidtidige neutralitetspolitik – også selv om alliancen ikke havde været den danske regerings højst prioriterede ønske, og selv om der i 1950erne havde været danske forbehold og undtagelser i forhold til NATOs politik på en række områder.⁶ Men omend de i deres kommentarer kunne være kritiske mod skiftende danske regerings politik, især for ikke at være tilstrækkelig allianceloyal, sluttede de klart op omkring den i 1950erne og 1960erne.

Hvis disse socialdemokratiske og borgerlige iagttagere tegner de danske traditionalister, må revisionisterne udgøres af debattørerne på den politiske venstrefløj samt enkelte radikale. Deres systemopfattelse rummede et fredsommeligt, måske ligefrem fredselskende USSR og et mere aggressivt eller upålideligt USA – man tog tilbagerulningsretorikken

⁵ Niels Jørgen Haagerup: *De Forenede Nationer og Danmarks sikkerhed*, Århus 1956. Erik Reske-Nielsen og Erik Kragh: *Atlantpagten og Danmark*, Kbh. 1957 (senere udgaver 1962, 1972), Sven Henningsen: *The Foreign Policy of Denmark* i: J. Black & K. Thompson (eds.): *Foreign Policies in a World of Change*, New York 1963. Per Hækkerup: *Danmarks udenrigspolitik*, Kbh. 1965. Erling Bjøl m.fl.: *Danmark og NATO*, Kbh. 1968.

⁶ Sven Henningsen er nok den, der – over for et internationalt publikum – stærkest fremhæver en ikke mindst folkelig modstand mod alliancepolitikken til forklaring af en noget forbeholden dansk NATO-politik, og han beskriver regeringens opfattelse af medlemskabet som »the lesser of evils«.

alvorligt – og deres mål for dansk udenrigspolitik var neutralitet mellem øst og vest og uafhængighed af USA, England og Forbundsrepublikken. Den danske alliancepolitik opfattede de – i hvert fald i mere tilspidsede formuleringer – som en skæbnesvanger fejltagelse, som svækkede sikkerheden og gjorde den danske regering til en lakej for de amerikanske kapitalister – hvilket dog også var, hvad man kunne vente, set fra et kommunistisk synspunkt.

Både traditionalister og revisionister var således enige om, Danmark med alliancemedlemsskabet havde foretaget et klart brud med fortiden og valgt side i den globale konflikt, men de var uenige i deres holdning til det internationale system, og de havde helt modsatte opfattelser af, om den danske politik var rigtig eller forkert.

En parallel til post-revisionismen i USA kan også spores i Danmark. Med udgivelsen af den udenrigsministerielle blåbog med tilhørende dokumenter i 1968, og med en ny generation af forskere – som efterhånden kunne lade sig inspirere af den amerikanske og den energiske norske forskning – var der basis for ny forskning, som også kom til at nyde godt af arkivadgang for tiden indtil 1949. De vigtigste resultater var Mary Daus bog om det dansk-sovjetiske forhold fra 1969, Amstrups oversigt over hele efterkrigstidens udenrigspolitik også fra 1969, Beukels stationeringsstudie fra 1974, Einhorns arbejder fra 1975 og først og fremmest Nikolaj Petersens mange artikler fra 1977 og fremefter.⁷

Som i USA blev forskningens resultater i høj grad en bekræftelse på og nuancering af traditionalisternes. Man kunne nu endnu nærmere dokumentere, at beslutningen om Atlantpagten ikke havde været let for socialdemokraterne, som havde foretrukket en nordisk løsning, men fremgik det dog, tidligt og klart så behovet for en ny sikkerhedspolitik.

⁷ Udenrigsministeriet: Dansk sikkerhedspolitik 1948-1966. Kbh. 1968. Mary Dau: Danmark og Sovjetunionen 1944-1949, Kbh. 1969. Niels Amstrup: Aspekter af dansk udenrigspolitik, i: Erling Bjøl, Peter Hansen & Niels Amstrup: Verdenspolitik, Kbh. 1969. Erik Beukel: Socialdemokratiet og stationeringsproblemet 1952-1953, Odense 1974. Eric Einhorn: National Security and Domestic Politics in Post-War Denmark. Some Principal Issues, 1945-1961, Odense 1975. Eric Einhorn: The Reluctant Ally: Danish Security Policy, 1945-1949, *Journal of Contemporary History*, 1975. Nogle af Nikolaj Petersens væsentligste arbejder er: Optionsproblematikken i dansk sikkerhedspolitik 1948-1949, i: N. Amstrup & I. Faurby: Studier i dansk udenrigspolitik tilegnet Erling Bjøl, Aarhus 1978. Danish and Norwegian Alliance Policies 1948-1949, i: *Cooperation & Conflict* 1979. Storbritannien, USA og skandinavisk forsvar 1945-1949, i: *Historie* 1981. Abandonment vs. Entrapment. Denmark and Military Integration in Europe 1948-1951, i: *Cooperation & Conflict* 1986. Denmark and NATO 1949-1987, Oslo 1987. Påskekrisen 1948, i: B. Heurlin & C. Thune (red.): Danmark og det internationale system, Kbh. 1989. Atlantpagten eller Norden? Den danske alliancebeslutning 1949, i: C. Due-Nielsen, J. P. Noack & N. Petersen: Danmark, Norden og NATO 1948-1962, Kbh. 1991.

Samspillet mellem inden- og udenrigspolitik blev understreget, ikke mindst i forbindelse med spørgsmålene om stationering af fremmede styrker, Forbundsrepublikkens optagelse i NATO og enhedskommandoen, og mht. atomvåben i Danmark – de punkter, hvor den danske regering havde været forbeholden eller i vanskeligheder. Endelig fremhævede Amstrup, at 1950erne faldt i to faser, en tidlig periode 1949-ca. 1955, hvor sikkerhedsmålet og afskrækkelses- og forsvarsproblemet vejede tungest, og perioden derefter – da sydflanken forekom mere sikret og supermagtforholdet mere afspændt – hvor Danmark lagde større vægt på ikke-provokationsaspektet i forhold til USSR. Men uanset den tøvende indgang i Atlantpagten, og uanset forbehold under medlemskabet af ydre og indre grunde, fastholdt post-revisionisterne, at NATO-medlemskabet udgjorde et afgørende brud med landets neutrale fortid.

En tendens til nytolkning indledtes – i al beskedenhed – i 1980 med et foredrag af Ole Karup Pedersen.⁸ Han understregede stærkere end hidtil kontinuiteten i dansk sikkerhedspolitik henover alliancemedlemskabet.⁹ Vel havde Danmark tilsluttet sig en alliance, men inden for denne var man – i hvert fald det meste af tiden – modstander af oprustning og ethvert skridt, der kunne opfattes som en provokation af modparten, og dette at man gik ind for afspænding og indrømmelser over for USSR var på en måde en fortsættelse af den danske politik over for Tyskland indtil 2. verdenskrig. Karup Pedersens kontinuitetstolkning blev i 1980'erne og 1990'erne videreført af en række af de nye forskere, der stod for kildebaserede studier – måske i en sådan grad, at man lidt flot kan betegne denne skole som »Karup plus kilder«. Man kunne også tale om en dansk ny-revisionisme, for ligesom ny-revisionisterne i USA så nogle af disse forskere USA som dominerende og aggressiv, faktisk i en sådan grad, at man kunne betegne USA som en – i forhold til USSR ganske vist sekundær – trussel mod Danmark. Til gengæld nedspillede man billedet af et truende USSR. Truslen bestod måske snarere i selve det polariserede og oprustede internationale system end i russisk politik.

Det interessante i den danske ny-revisionisme er imidlertid, at medens billedet af systemet er i god overensstemmelse med de amerikanske ny-revisionisters eller en lidt nuanceret udgave af de gamle revisionisters, så er opfattelsen af den danske politik ny. De danske socialdemokrater er ikke længere lakejer for amerikanerne, tværtimod forsøger de en selv-

⁸ Ole Karup Pedersen: Dansk udenrigspolitik fra neutralitet til NATO, Gæsteforelæsning ved Reykjaviks Universitet, 25. april 1980, Institut for Samfundsfag og Forvaltning, 1984. Kontinuitetstesen er passende nonchelant formuleret.

⁹ Som nævnt er der tendenser i samme retning i Sven Henningsen: op.cit.

stændig national politik med neutralistiske træk. Og efterhånden ses NATO-medlemsskabet – men ikke NATOs politik – som en acceptabel foranstaltning. De danske ny-revisionister har dermed bevæget sig ganske langt bort fra deres revisionistiske forgængere på den politiske venstrefløj.

I opposition til en i offentligheden udbredt opfattelse af Hedtoft og H. C. Hansen som loyale alliancestøtter hævder Wilhelm Christmas-Møller i 1984 en kontinuitet fra 1950ernes NATO-forbeholdne socialdemokrater til 1980ernes socialdemokrater i det alternative sikkerhedspolitiske flertal, og i 1988 påpeger Erik Boel, at der er i hvert fald nogen kontinuitet i den socialdemokratiske atomvåbenopfattelse gennem 40 år.¹⁰ I sit speciale fra 1986 og i en række artikler fra de følgende år forstærker og dokumenterer Poul Villaume denne linie.¹¹ Ikke blot nytolkes socialdemokraterne derved i forhold til ikke mindst revisionisternes opfattelse, men samtidig udvides kontinuitetsopfattelsen dels henover 1949, dels fra 1950erne til 1980erne.

Og samtidig påpeger Villaume, at den forbeholdne socialdemokratiske alliancepolitik ikke hovedsagelig skyldtes indenrigspolitiske hensyn til radikale samarbejdspartnere eller kommunistiske konkurrenter, men var resultatet af egentlige udenrigspolitiske overvejelser. Og disse bedømmes som rimelige og rationelle, og politikken som imponerende vellykket, fordi den danske regerings selvstændige politik gennemføres i et system, som Villaume opfatter som domineret af USA.¹²

¹⁰ Wilhelm Christmas-Møller: *Krisen omkring Danmarks sikkerhedspolitik med særligt henblik på en bestemmelse af de borgerliges positioner*. Dansk Udenrigspolitisk Årbog 1983, Kbh. 1984. Tesen om den socialdemokratiske kontinuitet fremsættes, men argumenteres ikke så stærkt. Erik Boel: *Socialdemokratiets atomvåbenpolitik 1945-1988*, Kbh. 1988. Bogen argumenterer for kontinuitet, men viser dog en betydelig udvikling i opfattelsen af atomvåben og spørgsmålet om atomvåbenfri zone.

¹¹ Danmarks etablering i den atlantiske alliances politiske og militære strategi 1949-1954 (speciale). Kontinuitet i dansk »fodnotepolitik«, *Krig og Fred*, 1986. Amerikanske flybaser på dansk jord i fredstid? En studie i Danmarks base- og stationeringspolitik i NATO 1951-1957, *Historisk Tidsskrift* 1987. »Neither Appeasement nor Servility«: Denmark and the Atlantic Alliance 1949-1955, *Scandinavian Journal of History* 1989. En studie i gråt. Udenrigsministeriets historieskrivning og flystationeringsspørgsmålet i 1950erne, *Vandkunsten* 1989. Mulig fjende – nødvendig allieret? Vesttysklands rolle i udformningen af dansk forsvars- og sikkerhedspolitik 1950-1961, i: C. Due-Nielsen, J. P. Noack & N. Petersen (red.): *Danmark, Norden og NATO 1948-1962*, Kbh. 1991. »En stærk understrøm af modstand...« Koreakrigen, USA og Danmark 1950-1953, i: C. Due-Nielsen m.fl. (red): *Konflikt og samarbejde*. Festskrift til Carl-Axel Gemzell, Kbh. 1993.

¹² Kritisk kan man indvende, at der er en modsætning mellem den nye opfattelse af dansk politik og den gamle, mere revisionistiske, opfattelse af det internationale system. Det er vanskeligere at forklare nødvendigheden af ikke-provokation over for russerne, hvis de var så defensive og forsigtige. Og det er svært at forklare selvstændigheden i forhold til USA, hvis dette land var så dominerende og hegemonisk.

Den danske ny-revisionisme stod ikke alene i 1980'erne og 1990'erne. Dels levede post-revisionismen videre i bedste velgående i Nikolaj Petersens fortsatte udgivelser, som vel blev den bredt accepterede tolkning,¹³ systematiseret og forfinet med politologiske begreber, dels kan spores en ny tendens, som måske lidt omstændeligt kan betegnes som en kritisk ny-traditionalisme. Den er klarest repræsenteret i Bent Jensens bog fra 1987 om Danmark og Sovjetunionen.¹⁴ Heri kombineres en traditionalistisk opfattelse af det internationale system, hvor USSR udøver et vedholdende og aggressivt påtryk, med en beskrivelse af de danske regerings politik, som i beskrivelsen – men bestemt ikke i vurderingen – har træk tilfælles med de danske ny-revisionisters. For Bent Jensen understreger de socialdemokratiske regerings hensyntagen til, eftergivenhed overfor, ja ligefrem appeasementagtige politik over for russerne – og vel at mærke i det meste af perioden efter 2. verdenskrig. Altså unægtelig en forbeholden NATO-politik, men her opfattet som lidt rationel, snarere dristig, og grundlæggende afhængig af, at alliancepartnerne viste tålmodighed over for danskerne og ikke fulgte det danske eksempel over for russerne.

I sin mere radikale form står Bent Jensens bog måske alene, men tendensen til at acceptere ny-revisionisternes opfattelse af den forbeholdne danske alliancepolitik og kombinere det med en kritik af denne politik kan genfindes i Nikolaj Petersens, Niels Thomsens og Carl-Axel Gemzells oppositioner mod Villaumes disputats, hvor den danske tendens til free-riding – og Villaumes tendens til at forsvare den danske regering – kritiseres.

Selv om man således med lidt god vilje kan fremmane 2-3 skoler – post-revisionister, ny-revisionister og ny-traditionalister – må det understreges, at der i dag – ligesom i USA – på de fleste punkter er tale om mindre forskelle end i 1950'ernes og 1960'ernes debat. I beskrivelsen af den danske politik har de i takt med den øgede dokumentation nærmet sig hinanden, så det der stadig skiller ofte er spørgsmålet om, hvor afgørende og repræsentative de undersøgte enkeltepisoder i dansk alli-

¹³ Walter Boss: Danmarks udenrigspolitik 1720-1982, Herning 1982, gengiver det post-revisionistiske synspunkt. Det samme i Henrik S. Nissens afbalancerede fremstilling i Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie, 1991. Også Hanne Rasmussen & Mogens Rüdigers fremstilling i Gyldendals Danmarkshistorie, 1990, der på flere punkter ligger tæt på ny-revisionisme-lignende synspunkter, tager forbehold over for Villaumes version, fordi den undervurderer kursændringen i 1949. Carsten Holbraad: Danish Neutrality. A Study in the Foreign Policy of a Small State, Oxford 1991 antager derimod ud fra en lang kontinuitetsbetragtning synspunktet om den meget forbeholdne danske alliancepolitik.

¹⁴ Bent Jensen: Tryk og tilpasning. Sovjetunionen og Danmark siden 2. verdenskrig, Kbh. 1987.

ancepolitik i 1950erne er for opfattelsen af helheden, hvordan de inden- og udenrigspolitiske faktorer præcist skal afvejes, og – for Atlantpagtbeslutningens vedkommende – hvor tidligt og indlysende valget af alliancekursen var. Derimod adskiller systemopfattelserne sig stadig noget fra hinanden, ligesom spørgsmålet om Danmark har et naturligt interesse-sammenfald eller interesse modsætning til USA og de ledende vesteuropæiske lande.

Efter dette rids af skolerne er spørgsmålet nu, om der er nogen sammenhæng mellem disses udvikling og tolkninger på den ene side og den aktuelle politik og debat på den anden.

Faserne i udviklingen svarer nogenlunde til situationen i USA. Under den kolde krigs tendens til ideologisk polarisering står debatten mellem traditionalister og revisionister, centrum-højre over for venstrefløj stort set. I forbindelse med 1970ernes detente sker en vis afpolitisering og nuancering, men den egentlige forskning viderefører hovedsagelig traditionalisternes opfattelser og holdninger. I 1980ernes nye strid om dansk sikkerhedspolitik etableres to nye retninger, ny-revisionister og ny-traditionalister, uenige i systemopfattelse og vurdering, mere enige i tolkningen af dansk (socialdemokratisk) udenrigspolitik. Den nye epoke i dansk sikkerhedspolitik og debat fra slutningen af 1980erne med større konsensus mellem fløjene giver sig et vist udslag i større enighed mellem forskerne, måske med lidt forsinkelse, for endnu er enigheden langt fra total. Faserne i politikken og i fortidstolkningen synes dog at være nogenlunde parallelle.

Det mest spændende i denne udvikling er etableringen af en dansk ny-revisionisme fra omkring 1980. Den kan ses som venstrefløjens fremgang og indtrængen på det sikkerhedspolitiske forskningsfelt, der i en årrække havde været domineret af centrum-højre. Den passer godt til den politiske venstrefløjs fornyede interesse for sikkerhedspolitik, men i den politiske debat er det interessante, at der ikke blot opstår nye politiske partnere ved socialdemokraternes samarbejde med den politiske venstrefløj, men at forskere med venstrefløjstilknytning samtidig får et nyt syn ikke blot på 1980ernes, men også på 1940ernes og 1950ernes socialdemokrater. Disse forskere accepterer nu de socialdemokratiske politikeres påstand om en socialdemokratisk kontinuitet i grundsynspunkter og reviderer derfor deres billede af fortiden. De gamle socialdemokratiske skurke, der var de borgerlige partiers og amerikanernes allierede og agenter, bliver nu nationale helte, der kæmpede for en uafhængig kurs inden for NATO. De viste sig at være forløbere for 1980ernes NATO-skeptikere.

Tilsvarende er det heller ikke unaturligt, at 1980ernes centrum-højre på basis af de aktuelle erfaringer med socialdemokratisk illoyalitet over for NATO og tilpasning til sovjetiske ønsker om atomfri zone og modstand mod opstilling af NATO-raketter spurgte sig selv, om ikke man havde overvurderet socialdemokraternes NATO-orientering i 1950erne.

Den aktuelle debat i 1980erne kan også belyse et andet stridspunkt mellem historikerne. Fra borgerlig side i raketstriden blev det ofte sagt, at socialdemokraterne umuligt selv kunne opfatte deres nye udenrigspolitik som nationalt ansvarlig. Der måtte være taktiske, indenrigspolitiske grunde til den, socialdemokraterne ofrede landets interesser for selv at generobre regeringsmagten. Herimod hævdede socialdemokraterne ikke overraskende, dels at deres politik ikke var ny, dels at den var et resultat af grundige sikkerhedspolitiske overvejelser, herunder en forståelse af det internationale systems strukturelle trusler, der var rigtigere end de borgerliges traditionelle, aktørbaserede trusselsopfattelse. Ny-revisionisternes afvisning af indenrigspolitiske motiver, og post-revisionisternes påpegning af samme, falder godt i tråd med disse positioner.

I 1980ernes politik fører samvirket mellem socialdemokrater og venstrefløj imod de borgerlige regeringer som bekendt over i en helt ny situation omkring 1990, hvor både socialdemokrater og store dele af venstrefløjen skifter kurs og nærmer sig de borgerlige partier i både NATO- og EF-politik. For første gang bliver venstrefløjen positiv over for alliancen, og også dette stemmer overens med den mere positive tolkning af NATO i 1950erne. Og den fortid, man nu skal strides med centrum-højre om, bliver ikke så meget de fjerne 1950ere som de nærværende 1980ere, hvor spørgsmålet er, om styrkestrategien eller afspændingsstrategien blev afgørende for østblokkens sammenbrud.

Tilbage af de gamle stridspunkter står først og fremmest uenigheden om opfattelsen af USAs rolle i den kolde krig. Er den en reminiscens fra den gamle revisionisme, en bastion der gradvis vil blive opgivet af ny-revisionisterne, eller har den en fremtid, hvor den dels kan øse af den uendelige amerikanske debat om landets udenrigspolitik, dels kan få nyt liv, hvis USA og Vesteuropa i stigende omfang kommer i konkurrence med hinanden efter Sovjetunionens sammenbrud som fælles trussel?

Efter dette hurtige rids af historieskrivningen om periodens danske sikkerhedspolitik og mulige politiske forklaringer på den kunne man spørge, hvad den umiddelbare fremtid vil bringe? En sikker konsekvens af øget kildeadgang og øget forskningsindsats må blive en spredning i emneområder og problemstillinger, der vil resultere i en væsentlig bredere dækning af hele feltet, hvor mange sammenhænge og enkelt-

emner står tilbage, og hvor det formentlig vil være frugtbart, hvis et materiale gennemgås af mere end en forsker. Men hvis vi i dag er vidne til en noget større konsensus om aktuel dansk udenrigspolitik end i det meste af efterkrigsperioden (og i øvrigt hele dette århundrede), og hvis antagelsen om en sammenhæng mellem den aktuelle udenrigspolitiske debat og forståelsen af fortiden holder stik, må man snarest forvente en samling omkring grundholdninger, der kan styre fortolkningen. Konsensus går dog næppe så vidt, at historiograferne bliver arbejdsløse.